

บริบทและหมุดหมายสำคัญในพัฒนาการ เรื่องสันอินโดนีเซีย

แม้จะมีสถานะเป็นรัฐชาติหนึ่งเดียว ได้ผ่านกระบวนการสร้างชาติและการพยายามสถาปนาวัฒนธรรมร่วมอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยนับจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา แต่ด้วยความกว้างใหญ่ไพศาลของพื้นที่และประวัติศาสตร์ที่หลากหลายของเหล่ารัฐอิสระที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมเฉพาะตน อินโดนีเซียจึงเป็นรัฐที่มีบุคลิกทางสังคมและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ทั้งเลื่อมซ้อนและปรากฏอยู่ร่วมกันในหลายลักษณะ ภาษาและจารีตท้าววรรณกรรมก็เป็นหนึ่งในนั้น

กระทั่งทุกวันนี้ที่อินโดนีเซียประกอบไปด้วยวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นกว่า 350 กลุ่มวัฒนธรรม และภาษาที่ใช้จริงในชีวิตประจำวันกว่า 250 ภาษา อาจจำแนกอย่างกว้างที่สุดได้ว่า ประเทศที่เต็มไปด้วยสี่แสนแห่งนี้ยังคงดำรงอยู่ทั้งวัฒนธรรมสมัยใหม่ อันผูกพันอยู่กับภาษาอินโดนีเซียซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ กับจารีตวัฒนธรรมระดับภูมิภาคซึ่งผูกพันกับภาษาถิ่นเฉพาะกลุ่มในพื้นที่ต่างๆ เช่น ภาษาชวาในชวากลางและชวาตะวันออก ภาษาซุนดาในชวตะวันตก ภาษาบาห์ลีบนเกาะบาห์ลี ภาษามินังกาเบาในสุมาตราตะวันตก เป็นต้น ในขณะที่ภาษาและวัฒนธรรมประจำชาติผูกติดกับรัฐบาลและระบบราชการ การศึกษา สื่อมวลชนและวัฒนธรรมสมัยนิยมจากส่วนกลาง ภาษาและวัฒนธรรมระดับภูมิภาคถูกใช้โดยโยงโยผูกติดกับศาสนาและจารีตของวัฒนธรรมท้องถิ่น ปรากฏการณ์นี้เป็นประสิทธิผลของการสร้างและเผยแพร่วัฒนธรรมประจำชาติอย่างเป็นระบบยาวนานหลายทศวรรษ ส่งผลให้

จารีตวรรณกรรมและการพิมพ์ภาษาท้องถิ่นซึ่งเคยมีความหลากหลายเมื่อครั้งอดีตได้เลือนหายไป ในหลายภูมิภาคของอินโดนีเซีย แม้ว่าโลกวรรณกรรมเหล่านี้จะมีความน่าสนใจเป็นอย่างสูง บทความชิ้นนี้ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อแนะนำและอภิปรายกลุ่มเรื่องสันที่เป็นหมุดหมายสำคัญในแต่ละยุคสมัย จะเพียงแค่สำรวจวรรณกรรมประเภทนี้ในภาษาอินโดนีเซียทางการเป็นสำคัญ

ประวัติศาสตร์วรรณกรรมอินโดนีเซียฉบับกระแสหลักมักกระโดดเริ่มต้นของวรรณกรรมอินโดนีเซียสมัยใหม่ที่ทศวรรษ 1920 อันเป็นช่วงสมัยอาณานิคมที่อินโดนีเซียปัจจุบันยังเป็นรัฐอาณานิคมในชื่อ ดัตช์อีสต์อินดีส์ งานวรรณกรรมกลุ่มหลักที่ถูกนำมาพิจารณาโดยส่วนใหญ่คือผลผลิตจากการจัดพิมพ์โดยบาไลปุตตากา (Balai Pustaka, สำนักงานวรรณกรรม) หน่วยงานของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมที่แรกตั้งเมื่อปี 1908 อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นแรงผลักดันหนึ่งอยู่เบื้องหลังคำอธิบายดังกล่าวนี้ ด้วยในช่วงทศวรรษดังกล่าวนักประพันธ์ที่สร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมได้อย่างโดดเด่นคือกลุ่มคนพื้นเมือง ภาษาที่พวกเขาเลือกเขียนในผลงานซึ่งจัดพิมพ์โดยบาไลปุตตากาคือภาษามลายูที่ถูกทำให้กลายเป็นมาตรฐาน (ก่อนที่จะถูกขนานนามว่า “ภาษาอินโดนีเซีย” นับจากปี 1928 เป็นต้นมา) พัฒนาการดังกล่าวนี้สอดคล้องรอยกับสำนักความเป็นชาติ “อินโดนีเซีย” ที่จะให้เป็นชาติของคนท้องถิ่นและมีภาษากลางที่จะใช้ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมพอดี อย่างไรก็ตาม ผลสืบเนื่องสำคัญ

ประการหนึ่งของแรงผลักดันนิยมต่อการสร้างคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ในกรณีนี้ คือ ผลงานที่ประพันธ์โดยนักเขียนที่ไม่ถูกนิยามว่าเป็นคนท้องถิ่น มักถูกมองข้ามไปในคำอธิบายกระแสหลัก นั่นคือ เหตุผลของการเกิดขึ้นของยุควรรณกรรมที่ เรียกว่า “ก่อนอินโดนีเซีย”

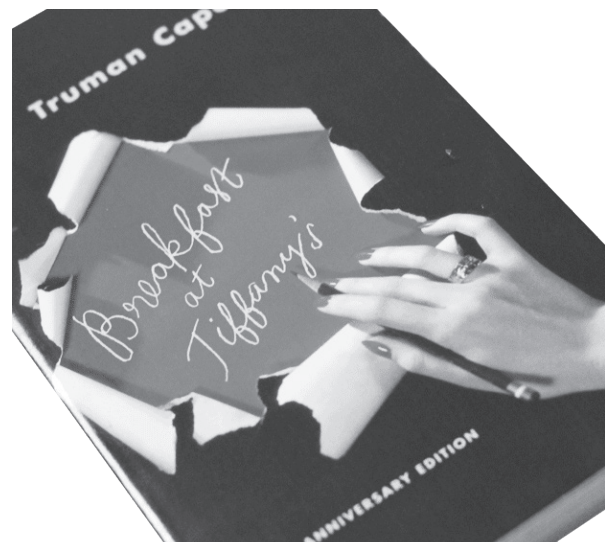

เรื่องสั้นยุค “ก่อนอินโดนีเซีย”

ตลอดช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง วรรณกรรมรวมเรื่องสั้นที่เขียนโดยคนท้องถิ่นได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เพียงไม่กี่ชิ้นในดินแดนดัตช์อีสต์อินดีส์นี้ และอีกเช่นกันที่ปลายทศวรรษ 1920 คือจุดเริ่มต้นที่ผลงานประเภทนี้ถูกผลิตออกมา จากการสำรวจพบว่ามามีวรรณกรรมรวมเรื่องสั้นเพียงห้าเล่มตลอดช่วงเวลาประมาณสองทศวรรษดังกล่าว มูฮัมหมัด กาซิม เป็นนักประพันธ์คนสำคัญที่ตีพิมพ์ผลงานรวมเรื่องสั้นชวนหัวสามเล่ม คือ Bertengkar Berbisik (การต่อสู้อย่างเสียดสี, 1929) Buah di Kedai Kopi (ผลไม้ในร้านกาแฟ, 1930) และ Teman Duduk (มิตรสหายที่นั่งเคียง, 1936) ชูมัน ฮาแอสกับเรื่อง Kawan Bergelut (เพื่อนเล่น, 1938) และซาอาตะห์ อาลิมกับเรื่อง Taman Penghibur Hati (สวนสบายใจ, 1941)

แม้ว่าวรรณกรรมรวมเรื่องสั้นอาจจะปรากฏในบรรณพิภพน้อยชิ้น แต่ไม่ได้หมายความว่างานประเภทนี้จะไม่เป็นที่นิยมทั้งในการประพันธ์และการอ่าน ตรงกันข้ามคือ เรื่องสั้นจำนวนมากได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวางมาตั้งแต่อีก่อนทศวรรษ 1920 ที่กล่าวกันทั่วไปว่าเป็นจุดเริ่มต้นของวรรณกรรมสมัยใหม่ในอินโดนีเซีย หากเพียงแต่ผลงานประพันธ์เหล่านั้นมักตีพิมพ์ในสื่อสิ่งพิมพ์รูปแบบที่ไม่ใช่ภายใต้ปกหนังสือหรือวารสารวรรณกรรมที่สำคัญคือ นักเขียนกลุ่มหลักเป็นคนเชื้อสายจีนหรือทายาทลูกผสมยูเรเชียน ซึ่งความคิดชาตินิยมอินโดนีเซียมักไม่นับรวมว่าเป็นคนท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกหลักของชาติตน

นับตั้งแต่การนำเข้าและพัฒนากระบวนการพิมพ์สมัยใหม่ในดัตช์อีสต์อินดีส์ในช่วงท้ายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา สื่อสิ่งพิมพ์ราคาถูกได้ค่อยๆ แพร่กระจายอย่างกว้างขวางมากขึ้นในโลกการอ่านของคนอินโดนีเซีย งานเขียนหลากหลายประเภทถูกผลิตขึ้นภายใต้บริบทเดียวกันนี้ เช่นเดียวกับในหลายที่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่คนเชื้อสายจีนและยูเรเชียน ซึ่งมักข้องเกี่ยวกับแวดวงธุรกิจโรงพิมพ์และรับโอกาสทางการศึกษามากกว่าคนท้องถิ่นกลุ่มอื่น จะเป็นกลุ่มที่แข่งขันใน

วงการสื่อสิ่งพิมพ์ระยะแรก ในกรณีของดัตช์อีสต์อินดีส พวกเขาเป็นนักประพันธ์กลุ่มแรกที่เริ่มผลิตงาน เรื่องแต่งที่แตกต่างไปจากงานยุคจาริต และเนื่องด้วยการกำเนิดและใช้ชีวิตในสังคมอาณานิคมนี้ทำให้ เริ่มตัดขาดจากภาษาจีนของบรรพบุรุษ แต่แทนที่ด้วย ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แทน พวกเขาเลือกใช้ภาษามลายูตลาดในการ ถ่ายทอดผลงานทั้งที่เป็นเรื่องแต่งใหม่ ดัดแปลง หรือแปลผลงานจากภาษาอื่น ตัวอย่างเช่น นวนิยาย ร้อยแก้วสองเรื่องแรกที่จัดพิมพ์ในปี 1903 คือเรื่อง Lo Fen Koei (ไหล เฟิงกุย) โดยเกา เป็งเหลียง และ Cerita Oey Se (เรื่องของอูยซี) โดยเตียว จินบุณ ซึ่งหยิบยกเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นหรือเป็นที่รู้จักดี ในสังคมชวามาเพิ่มเติมพรรณนา ขยายความเป็น นวนิยาย

ในส่วนของเรื่องสั้น ท่ามกลางหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ที่กระจัดกระจายและกระต่อนกระแต่น ยังสามารถปะติดปะต่อได้ว่า เรื่องสั้นน่าจะเป็นหนึ่งใน องค์ประกอบสำคัญของหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ตัวอย่าง เช่น ในหนังสือพิมพ์ธุรกิจของชาวจีนเปอรานากันที่พื้นที่ ส่วนใหญ่จะเน้นโฆษณาต่างๆ จะมีบางหน้าซึ่งอุทิศ ให้เป็นพื้นที่ของเรื่องสั้น โดยเรื่องสั้นเหล่านี้ซึ่ง วัตถุประสงค์เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านนั้น มักตีพิมพ์เป็นตอนต่อกันหลายฉบับ

ด้วยธรรมชาติของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ขาดหายไปสมบูรณ์ ได้ทำให้เรื่องสั้นยุคแรกเริ่ม เหล่านี้ยากจะสืบค้นได้สมบูรณ์ตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม การอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วรรณกรรมอินโดนีเซียในแวดวงวรรณกรรมและ วิชาการสมัยหลัง ได้นำมาสู่การพยายามที่จะ รวบรวมผลงานเรื่องสั้นที่ก่อนหน้านี้ไม่เป็นที่รู้จัก การริเริ่มนี้ได้สร้างคุณูปการอย่างสูงให้แก่การศึกษา เพื่อทำความเข้าใจทั้งภูมิหลังของนักประพันธ์และ

เนื้อหาของเรื่องสั้นในยุคสมัยดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ในงานรวบรวมชิ้นบุกเบิกโดยปราโมทยา อนันตา ตูร์ นักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่ของอินโดนีเซีย ซึ่งใช้ชื่อ หนังสือว่า Tempo Doeloe: Antologi Sastra Pra-Indonesia (อดีตกาล: ประชุมนิพนธ์วรรณกรรม ยุคก่อนอินโดนีเซีย, 1982) ยืนยันให้เห็นว่าวรรณกรรม สมัยใหม่ยุคต้นของอินโดนีเซียนั้นสามารถย้อนกลับ ไปได้ตั้งแต่ก่อนทศวรรษ 1920 กลุ่มนักประพันธ์ หลักคือผู้มีเชื้อสายจีนและยูเรเซียน เรื่องสั้นระยะ แรกมักเป็นเรื่องสั้นขนาดยาวที่ถูกกำกับโดยการ เขียนตีพิมพ์เป็นตอนต่อเนื่องในหนังสือพิมพ์ เหล่า เรื่องสั้นที่รวมอยู่ใน Tempo Doeloe เขียนขึ้นระหว่าง ปี 1896-1910 โดดเด่นตรงที่สะท้อนให้เห็นสังคม ดัตช์อีสต์อินดีส โดยเฉพาะสังคมชวา เนื้อเรื่องมัก ผสมผสานระหว่างความรักโรแมนติกกับความฉ้อฉล และความรุนแรง อย่างเช่นเรื่อง “Cerita Nyi Paina” (เรื่องของไญไพนา) โดย เอช. คอมเมอร์ ซึ่งจากหลัง ของเหตุการณ์เกิดขึ้นในนิคมกสิกรรมเพาะปลูกอ้อย และโรงงานน้ำตาลในชวาตะวันออก ว่าด้วยเสมียน ประจำโรงงานที่ถูกหัวหน้างานใส่ร้ายข่มขู่ กระทั่ง บุตรสาวต้องยอมพลีกายให้กับชายชั่วเพื่อช่วยเหลื อบิดา ก่อนที่ชายชั่วจะเสียชีวิตด้วยโรคภัย หัวหน้า งานคนใหม่เป็นผู้มีเมตตา บุตรสาวได้แต่งงานกับ ชาวชวาผู้มั่งคั่ง และครองคู่กันจนแก่เฒ่า

จากหนังสือรวบรวมผลงานวรรณกรรมยุคแรกเริ่ม ขึ้นสำคัญอีกเล่มหนึ่ง คือ Antologi Cerpen Periode Awal (ประชุมนิพนธ์วรรณกรรมเรื่องสั้นยุคต้น) ซึ่งจัดพิมพ์โดยกระทรวงศึกษาธิการอินโดนีเซียใน ปี 2000 ประกอบไปด้วยเรื่องสั้น 31 เรื่องที่เคยตีพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์และนิตยสารระหว่างปี 1890-1929 เมื่อพิจารณาในส่วนของผู้ประพันธ์ พบว่าส่วนใหญ่ แล้วเป็นชาวจีนเปอรานากันหรือคาดหมายได้ว่า เป็นนามปากกาของผู้ที่มีเชื้อสายจีน นอกเหนือ จากนั้นมีหลายคนใช้นามปากกาด้วยคำภาษามลายู

หนึ่งคนชัดแจ้งว่าเป็นชาวมลายู และอีกหกเรื่องสั้นที่ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์ ในส่วนของเนื้อหา บรรดาเรื่องสั้นที่รวบรวมไว้ใน Antologi Cerpen Periode Awal จะมีความหลากหลายกว่าผลงานที่รวบรวมโดยปราโมทยา จำนวนหนึ่งเป็นการแปลและดัดแปลงจากงานเขียนของจีนหรือยุโรป ขณะที่เรื่องซึ่งแต่งขึ้นใหม่จำนวนหนึ่งมีความน่าสนใจตรงที่ได้สะท้อนให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างเชื้อชาติในสังคมอาณานิคมดัตช์อีสต์อินดีส โดยเฉพาะระหว่างชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนกับคนท้องถิ่น ก่อนหน้าช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ชาตินิยมอินโดนีเซียจะค่อยๆ ยกระดับไปสู่การระแวงระวังและถึงขั้นเห็นชาวจีนเป็นปฏิปักษ์มากยิ่งขึ้นในเวลาต่อมา ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นชัดในกรณีนี้ คือเรื่องสั้น “Papa, Mama Kemana?” (พ่อ, แม่อยู่ไหน?, 1929) ซึ่งเล่าเรื่องราวของครอบครัวชาวจีนผู้มีอันจะกินในเขตกลีกรรรมใกล้เมืองโบกอร์ ชาวกลางบิดาอยู่กับบุตรสาว ขณะที่มารดานั้นแอบหนีไปกับผู้รักคนงานหนุ่ม ผู้ที่ยังคงเป็นแขกของครอบครัวคือหญิงชาวมลายูซึ่งครั้งหนึ่งบิดาของเด็กสาวเคยมีความรักให้ หากแต่เขาถูกบังคับให้แต่งงานกับหญิงสาวเชื้อสายจีนที่ตระกูลมั่งคั่งกว่า เรื่องราว

คลี่คลายสู่บทสรุปตรงที่มารดาซึ่งคบหุ้ได้เสียชีวิตด้วยภาวะหัวใจล้มเหลว ชายผู้ถูกจับกุมตัวจากคดีข้อโกง บิดากำลังจะแต่งงานใหม่กับหญิงมลายู และเธอกำลังจะเป็นมารดาผู้ใจดีคนใหม่ของเด็กสาว

เรื่องสั้นยุค “อินโดนีเซีย”

พัฒนาการเรื่องสั้นอินโดนีเซียในช่วงสมัยที่อุดมการณ์ชาตินิยมกำลังเบ่งบานในหมู่นักเคลื่อนไหวทางการเมืองและปัญญาชนนี้ สามารถสืบเค้าได้จากงานรวบรวมเล่มสำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คือ Tiga Puluh Cerita Pendek Indonesia Modern: Tahun 1920-1940 (สามสิบเรื่องสั้นอินโดนีเซียสมัยใหม่, 1920-1940) ซึ่งจัดพิมพ์โดยกรมการศึกษาและวัฒนธรรมในปี 1994 เรื่องสั้นทั้งหมดที่รวบรวมไว้ที่นี่เคยตีพิมพ์ในนิตยสาร Panji Pustaka ซึ่งออกโดยบาไลปุตากา ความน่าสนใจและเห็นได้ชัดว่าแตกต่างไปจากเรื่องสั้นในยุคก่อนหน้านี้ คือ นักประพันธ์เรื่องสั้นเหล่านี้ทุกคนเป็นชาวอินโดนีเซียท้องถิ่น ตัวละครและเรื่องราวก็ล้วนว่าด้วยชาวอินโดนีเซียท้องถิ่นเช่นกัน

เรื่องสั้นหลายเรื่องในงานรวบรวมชิ้นนี้กล่าวถึงการเฉลิมฉลองสิ้นสุดเดือนถือศีลอดของชาวมุสลิม เช่น จากเรื่อง “Surat dari Ibu” (จดหมายจากแม่, 1932) โดยอูร์. มันดังก์ นักประพันธ์ผู้โด่งดังจากสุมาตรา ตัวละครที่เล่าเรื่องเป็นชายกลุ่มที่กำลังเดินทางกลับหมู่บ้านในช่วงเทศกาลดังกล่าว จดหมายจากทางบ้านซึ่งแจ้งว่ามารดากำลังป่วยหนักเป็นเหตุผลหลักในการเดินทางครั้งนี้ กระนั้นเรื่องราวหลักของเรื่องคือชีวิตในโมงยามเยาว์วัยที่เขาหวนรำลึกถึง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับดาสิมา เด็กสาวที่เคยเป็นเพื่อนเล่นในวัยเด็กของเขา เมื่อทั้งสองมาเจอกันอีกครั้งหนึ่งเขาเติบโตใหญ่เป็นหนุ่มและเธอเป็นสาวสะพรั่ง ในตอนจบของเรื่องเขาต้องเดินทางกลับไปยังชาว แต่ด้วยสัญญาให้ไว้กับมารดา

และผองญาติว่าเขาจะกลับบ้านเกิดอีกครั้งในอีกหกเดือน และทั้งนี้ยัไว้ว่าการแต่งงานระหว่างเขากับดาตีมาอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยเช่นกัน

ในเรื่องสั้น “Kalau Ibu Meninggal” (หากแม่ล่วงลับไป..., 1934) โดย อา. ดาโต๊ะ มัดโจอินโดเล่าเหตุการณ์ในคืนเทศกาลเลอบารัน (ฉลองสิ้นสุดการถือศีลอด) ต่อเนื่องกันหลายปีของครอบครัวหนึ่งในปีแรก อาลีดินและอาลีมะห์เฝ้ารอการคลอดกำเนิดของบุตร และฝันถึงความสุขสมที่จะได้ฉลองคำคืนอันยิ่งใหญ่ด้วยกันเป็นครอบครัวสมบูรณ์ในปีถัดมา ผู้เป็นพ่อเริ่มไม่พอใจที่ไม่อาจออกไปไหนไกลจากบ้านเพราะต้องอยู่ดูแลนูไรบุตรสาว ปีที่สามอาลีมะห์ล้มป่วย อาลีดินคลายทุกข์ให้ตัวเองโดยออกไปเล่นไฟกับเพื่อนฝูง หลังจากนั้น สถานการณ์ยิ่งย่ำแย่ลงในแต่ละปี กระทั่งอาลีมะห์ป่วยหนักจนใกล้สิ้นใจ นูไรหนีทราบดีถึงความเคยชินของบิดา จึงขอให้เขาออกไปสนุกเช่นปีที่ผ่านๆ มา อาลีดินจึงได้สำนึกตน เขากลับตัวกลับใจ มุมานะทำงาน

อย่างแท้จริงอีกครั้งหนึ่ง ภรรยาค่อยๆ พ้นตัวจนหายเป็นปกติ เรื่องราวจบลงตรงที่พวกเขาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในวันแห่งสันติสุขนั้น

เรื่องสั้นอินโดนีเซียในยุคสมัยภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น, 1942-1945

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นยึดครองเกาะอินโดนีเซียในวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 1942 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองถือเป็นการปิดฉากยุคสมัยหนึ่ง แม้ช่วงเวลาภายใต้การยึดครองจะเป็นแค่ระยะสั้นๆ เพียงไม่กี่ปี แต่ได้ส่งผลกระทบต่ออนาคตของภูมิภาคแห่งนี้อย่างมาก แต่ละรัฐไม่อาจหวนคืนไปเป็นดังเดิมเช่นก่อนหน้านี้ การมาถึงของกองทัพญี่ปุ่นได้ยิ่งต่อไป ในกรณีของดัชชีอีสต์อินดีส์ นอกจากการปลุกเร้าอุดมการณ์ชาตินิยมต่อต้านตะวันตกให้พุ่งสวาระดับสูง จัดวางระบบอำนาจภายใน สร้างความเข้มแข็งให้แก่กองกำลังรบของคนพื้นเมือง และปูทางสำหรับการประกาศเอกราชเพื่อสถาปนาประเทศอินโดนีเซียแล้ว การยึดครองของญี่ปุ่นยังทิ้งมรดกตกค้างให้แก่การเคลื่อนไหวทางปัญญา ศิลปะ และรวมถึงวรรณกรรมด้วยเช่นกัน

เรื่องสั้นอินโดนีเซียที่เขียนขึ้นในช่วงสมัย สงครามโลกครั้งที่สองและยุคตีพิมพ์ใน Panji Pustaka ได้ถูกรวบรวมไว้ในหนังสือเล่มสำคัญ คือ Antologi Cerita Pendek Indonesia Modern pada Zaman Jepang dalam Majalah Panji Pustaka (รวมเรื่องสั้น อินโดนีเซียสมัยใหม่ในยุคญี่ปุ่นจากนิตยสาร Panji Pustaka 1995) ที่มีวีโดโด ฌาตีเป็นบรรณาธิการ เรื่องสั้นโดยส่วนใหญ่ในจำนวน 21 เรื่องสะท้อน บริบททางสังคมการเมืองที่ญี่ปุ่นผู้ยึดครองพยายาม ดึงมวลชนชาวอินโดนีเซียให้สนับสนุนนโยบาย ทางทหารของตน โดยเฉพาะการชักจูงให้คน หนุ่มสาวสมัครเป็นทหารสู้รบกับกองกำลังสัมพันธมิตร ตัวอย่างเช่น เรื่องสั้น “Gegap Gempita di Medan Perang Timur” (เสียงก้องจากสมรภูมิตะวันออก, 1942) เขียนโดยมาตู โมนา ซึ่งพรรณนาถึงสงคราม หลายสมรภูมิตั้งแต่การโจมตีที่เพิร์ลฮาร์เบอร์จนถึง การบุกยึดสิงคโปร์ โดยเนื้อเรื่องอ้างอิงจากวีรกรรม ของเรืออากาศโทเคเคะ ผู้สละชีพเพื่อทำลายป้อมปืน ของอังกฤษที่สิงคโปร์ หรือจากเรื่อง “Menuntal Bela” (ชำระแค้น, 1945) โดย เอ็น. เอเซีย ซึ่งเต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกรุนแรงของอุดมการณ์ชาตินิยม อินโดนีเซียในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง อิสกันดาร์ ชายหนุ่มศูนย์กลางของเรื่องลาจากมารดาเพื่อไป ร่วมรบในสงคราม เจตนาแก้แค้นล้างชตาของเขาคือเพื่อ ปกป้องบ้านเกิดเมืองนอนจากการโจมตีของ จักรวรรดินิยมตะวันตกที่ปรารถนาจะยึดครองกดีช ชาวเอเชีย มารดาสนับสนุนเขาและเล่าว่าบิดา ของเขาที่ถูกสังหารโดยชาวต่างชาติ ขณะที่คู่มั่นก็ให้ กำลังใจเขาในการต่อสู้เพื่อพิทักษ์รักษาชาติ พร้อม ให้คำมั่นว่าเธอจะดูแลปกป้องผู้ที่อยู่แนวหลัง ทั้งสอง จะร่วมกันสู้เพื่อผืนแผ่นดิน ผู้คน ทั้งเพื่อตนเองและ ลูกหลานในภายภาคหน้า

มีเรื่องสั้นเพียงเก้าเรื่องจากการรวบรวมนี้ที่ เล่าเรื่องราวธรรมชาติสามัญแห่งไกลจากสถานการณ์

สงครามและบรรยากาศชาตินิยม โดยที่เนื้อหายังคง คล้ายคลึงกับเรื่องสั้นยุคนิยมในช่วงก่อนสงคราม เช่น เรื่องราวความรักหนุ่มสาวที่ถูกกีดกันโดยผู้ใหญ่ ชะตาชีวิตแร้นแค้นของลูกกำพร้า ความฝันของศิลปิน ความมุ่งมั่นพยายามของผู้ที่ศรัทธาในภาระหน้าที่ ของตน เป็นต้น

แม้ว่าจะตกอยู่ภายใต้การสอดส่องควบคุม อย่างเข้มงวดและการลงโทษขั้นรุนแรงหากฝ่าฝืน กฎระเบียบที่ละเอียดอ่อนในช่วงสมัยถูกยึดครอง แต่ใช่ว่านักประพันธ์ทุกคนจะสมาทานความคิด และยอมตามแนวทางของกองทัพญี่ปุ่นเสมอไป อีดรุส หนึ่งในบุคคลสำคัญที่สุดของกลุ่มนักประพันธ์ “รุ่น 1945” และผู้เป็นอดีตบรรณาธิการของ บาโลปัสตากา ได้เขียนงานประเภทยั่วล้อเสียดสี เพื่อสะท้อนให้เห็นความทุกข์ยาก ความแสบแสร้ง หลอกลวง และประสบการณ์อันเลวร้ายในช่วงสมัย ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น ผลงานเรื่องสั้นหก เรื่องซึ่งเขียนขึ้นในช่วงปี 1943-1944 ได้รวบรวมไว้ ภายใต้ชื่อ Corat-Coret di Bawah Tanah (เรื่องร่าง ฉบับใต้ดิน) ตัวอย่างจากเรื่องเด่นเรื่องแรกในชุด คือ เรื่อง “Kota Harmoni” (จากโคตาถึงฮาร์โมนี หรือ “เมืองแห่งความปรองดอง” ในความหมายเสียดสี) อีดรุสเขียนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนรถรางซึ่งแล่นจาก เขตโคตาไปยังเขตฮาร์โมนีในกรุงจาการ์ตา บนรถราง มีตัวละครแทนคนแต่ละกลุ่มสำคัญในสังคมอินโดนีเซีย เช่น หญิงสาวเชื้อสายดัตช์ผู้หยิ่งยะโส ชายอ้วนดู ชาวจีน หนุ่มอินโดนีเซียผู้ซื่อสัตย์ตาขาว คนขายชาติ และคนญี่ปุ่นที่พาลพาโล ผู้โดยสารเหล่านี้ได้เถียง ทะเลาะกัน เปิดเผยให้เห็นความผิดเพี้ยนตกต่ำ ทางศีลธรรมและค่านิยมอันดีของสังคม ในท้าย ที่สุดสับสนทลรูปของผู้ประพันธ์ที่วิจารณ์แผนการอัน สวຍเหตุว่าด้วยวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา ว่าผู้ที่ จะได้ประโยชน์สูงสุดหาใช่คนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หากแต่เป็นชาวญี่ปุ่นด้วยกันเท่านั้นเอง

เรื่องสั้นในยุคสงครามปฏิวัติอินโดนีเซีย, 1945-1949

ภายใต้ช่วงเวลาแห่งความฮึกเหิมและโกลาหลของการรณรงค์สงครามระหว่างปี 1945-1949 ที่นำโดยกองกำลังสาธารณรัฐอินโดนีเซียเพื่อต่อต้านกองทัพบกที่พยายามหวนคืนมาสถาปนาอาณาจักรอาณานิคม ฮิดรุลยังคงเขียนงานประเภทเสียดสีเย้ยหยัน โดยมีผลงานเด่นคือเรื่องสั้นขนาดยาวเรื่อง Surabaya (สุราบายา, 1948) ที่เนื้อหาหลักว่าด้วยบรรดาเหตุการณ์สู้รบในสงครามการปฏิวัติที่เกิดขึ้นที่เมืองสุราบายา ฮิดรุลเสียดสีกระทั่งกลุ่มชาตินิยมอินโดนีเซียที่ต่อสู้เพื่อปลดแอกจากเจ้าอาณานิคม เรื่องสั้นชิ้นนี้อาจเป็นผลงานวรรณกรรมชิ้นเดียวที่เสียดสีการปฏิวัติอินโดนีเซียอย่างไม่นับยะบันยัง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเขาจะยังคงมีชื่อเสียงเป็นอย่างดีในวงวรรณกรรม แต่แนวทางการประพันธ์ของเขากลับไม่มีผู้ติดตามรอยมากนัก ยิ่งกว่านั้น ความโดดเด่นของเขาเริ่มถูกบดบังโดยบุคคลซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของกลุ่มนักประพันธ์รุ่น 1945 และอาจจะรวมถึงวงวรรณกรรมอินโดนีเซียทั้งสิ้นด้วยเช่นกัน คือ ปราโมทยา อนันตา ตูร์

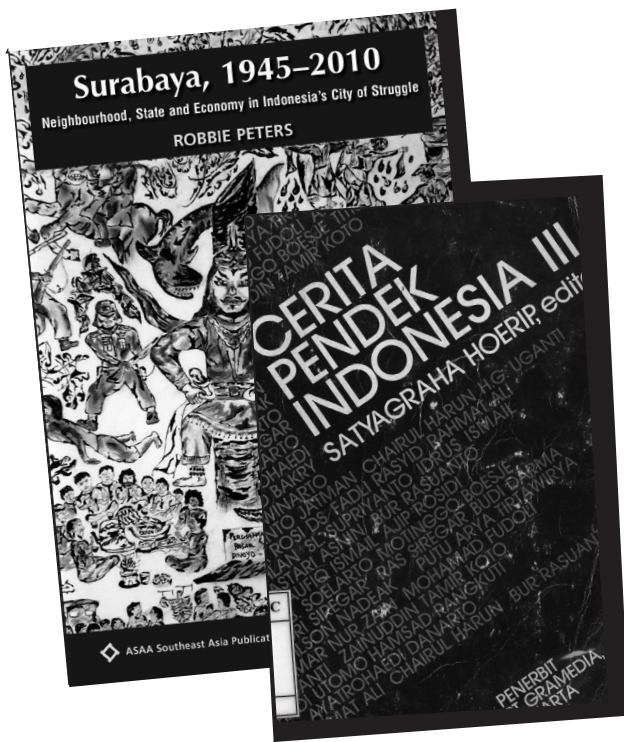
ปราโมทยาอาจเป็นที่รู้จักและได้รับการยกย่องจากผลงานนวนิยายชิ้นเยี่ยมหลายต่อหลายเรื่อง กระนั้นผลงานเรื่องสั้นก็ได้รับการยอมรับว่าแสดงให้เห็นความสามารถทางการประพันธ์อันเอกอุด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะที่รวบรวมไว้ในเล่ม Cerita dari Blera (เรื่องเล่าจากบลอร่า, ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อล่วงมาถึงปี 1952) ซึ่งจากแต่ละเรื่อง ปราโมทยาได้บอกเล่าประวัติศาสตร์อินโดนีเซียโดยอ้างอิงจากประสบการณ์ส่วนตัวเมื่อครั้งวัยเยาว์ในช่วงทศวรรษ 1920-1930 ต่อเนื่องสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและการปฏิวัติอินโดนีเซีย ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์อันรวดเร็วรุนแรงในช่วงสามทศวรรษ และกระแสของอุดมการณ์ทางการเมืองหลากหลาย

ถูกเล่าผ่านสายตาของเด็กที่เฝ้ามองเหตุการณ์เล็กๆ รอบตัว เล่าผ่านชะตากรรมของครอบครัว เพื่อนบ้าน ในละแวก และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเมืองบลอร่าซึ่งเป็นบ้านเกิดของปราโมทยา

ในเรื่องสั้น “Yang Sudah Hilang” (สรรพสิ่งที่ล่องลับ) ปราโมทยาชวนโลกอันปั่นป่วนของผู้ใหญ่ไว้ในการบรรยายผ่านสายตาและความสงสัยของเด็กน้อย โดยเฉพาะที่เฝ้ามองบิดาผู้คุ้นเคยไปด้วยอุดมการณ์ชาตินิยมและมารดาผู้เคร่งครัดในศาสนาขนานไปกับที่อุดมการณ์ทางการเมืองค่อยๆ ยกระดับขึ้นสู่จุดสูง เด็กน้อยเห็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปอย่างน่าสงสัยของผู้ใหญ่ ความทุกข์ระทมและการล่มสลายของโลกอันเคยเต็มไปด้วยความสุขสมของครอบครัวการพังทลายลงของวัยเยาว์ยังถูกเล่าในเรื่องสั้น “Inem” (อินีม) ที่ว่าด้วยเด็กสาวซึ่งถูกบังคับให้แต่งงานตั้งแต่อายุน้อย และเมื่อชีวิตแต่งงานสิ้นสุดลงในเวลาไม่นาน สิ่งที่ต้องเผชิญคือความเลวร้ายทุกขุทรมานที่กระทำโดยคนในครอบครัวของเธอเอง หรือในเรื่อง “Anak Haram” (ลูกติดบาป) ซึ่งเล่าเรื่องราวลูกชายของคนซึ่งถูกกล่าวหาว่าทรยศต่อชาติโดยการสนับสนุนชาวดัตช์ในช่วงสงครามการปฏิวัติ การโดนกลั่นแกล้งจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนและครูกลายเป็นผลลงเอยที่เด็กชายเองต้องถูกส่งไปยังโรงเรียนดัดสันดาน

ปราโมทยาหวนมองช่วงเวลาภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่นและสังคมสมัยการปฏิวัติด้วยทัศนคติที่ใกล้ชิดกับฮิดรุล ในเรื่อง “Dia Yang Mengyerah” (เธอผู้ซึ่งยอมจำนน) ซึ่งเป็นเรื่องที่ยาวที่สุดใน Cerita dari Blera บอกเล่าความสุขสมที่กลับเปลี่ยนเป็นระทมทุกข์ของครอบครัวหนึ่ง เมื่อกองทัพบกญี่ปุ่นยถาธามาถึงเมืองบลอร่า ระบบอาณานิคมอันยาวนานสิ้นสุดลง แต่ภายใต้ผู้ปกครองใหม่ โศกนาฏกรรมก็ยังบังเกิดจนเหมือนไม่สิ้นสุด บุตรชายสองคนพรากจากครอบครัวไปเป็นแรงงานเกณฑ์ของกองทัพญี่ปุ่น

ซึ่งสามารถคาดหมายได้ว่าพวกเขาคงไม่มีโอกาสได้กลับมา พี่สาวคนโตไปทำงานเป็นพนักงานพิมพ์ดีดในสำนักงานราชการ ขณะที่น้องสาวคนเล็กต้องยอมจำนนต่อโชคชะตา เธอลาออกจากโรงเรียนเพื่อมาดูแลบ้านที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป ความหวังและความสุขเหมือนจะกลับคืนมาหลังจากอินโดนีเซียประกาศเอกราช แต่ไม่เพียงแค่ว่าสงครามปฏิวัติเท่านั้นที่ระเบิดขึ้นติดต้ามมา หากยังรวมถึงการที่ครอบครัวคล้ายจะตกอยู่ท่ามกลางกลุ่มอุดมการณ์การเมืองต่างๆ ที่ต่อสู้ขับเคี่ยวระหว่างกันนั้นด้วย ทั้งฝ่ายชาตินิยมคอมมิวนิสต์ องค์กรมุสลิม และกองกำลังดัดจริตดีดเจ้าอาณานิคมเดิม ล้วนต่างนำความสูญเสียมาสู่บลอราและพรากสมาชิกเกือบทุกคนของครอบครัวจากไปโดยไม่หวนคืน ปราโมทยาจบเรื่องสั้นด้วยเหตุการณ์หลังจากอินโดนีเซียได้รับเอกราชสมบูรณ์ ในปี 1949 สิ่งส่วนตัวละครเป็นพยานนั้นคือ ท่ามกลางบรรดาพาทกรรมทางการเมืองของชาติใหม่ ความทุกข์ยากหาได้บรรเทาเบาบางลงแต่ประการใด

เรื่องสั้นอินโดนีเซียยุคสมัยซูการ์โน

แม้ว่าอินโดนีเซียหลังปี 1949 จะเต็มไปด้วยความฮึกเหิมทะเยอทะยาน โดยเฉพาะภายใต้

การนำของประธานาธิบดีซูการ์โนผู้เป็นทั้งบิดาแห่งเอกราช นักชาตินิยม และนักอุดมคติที่ได้รับการยกย่อง แต่ภาวะไร้เสถียรภาพของประเทศเกิดใหม่อย่างอินโดนีเซีย ทั้งจากปัญหาขบวนการแบ่งแยกดินแดน การแตกแยกทางอุดมการณ์และสงครามกลางเมือง สัมผัสด้วยปัญหาระหว่างประเทศในบริบทการต่อสู้อย่างเข้มข้นของสงครามเย็น ทำให้สังคมและการเมืองอินโดนีเซียเต็มไปด้วยความวุ่นวายระส่ำระสาย ขณะที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำดำรงอยู่แทบตลอดช่วงสมัย ประเด็นที่โดดเด่นหนึ่งในบรรดาเรื่องสั้นชิ้นสำคัญที่เขียนขึ้นในยุคสมัยนี้ คล้ายจะเปล่งเสียงเดียวกับปราโมทยา อนันตา ตูร์ คือความผิดหวังต่อเป้าหมายของการปฏิบัติที่ว่า จะนำมาซึ่งความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและการเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง

ในเรื่องสั้น “Usaha Samad” (ธุรกิจของซามัด, 1951) โดยอุตุย ตาตัง ชนตานี นักเขียนฝ่ายซ้ายคนสำคัญ เล่าเรื่องราวของซามัด ชายหนุ่มผู้เดินทางจากชนบทมาแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในกรุงจาการ์ตา เขาเริ่มต้นด้วยการขายหนังสือศาสนาที่เขียนโดยครูของตน ธุรกิจนี้ล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ซามัดโกรธเกรี้ยวเมืองที่พอนเพะไร้คุณค่าทางศีลธรรมจรรยา ในเวลาต่อมา เขาเปลี่ยนมาขายรูปประธานาธิบดี ซึ่งทำรายได้ดีมากขึ้น แต่ก็ยังห่างไกลจากกำไรที่เขาคาดหวัง กระทั่งในที่สุด ความสำเร็จเกินคาดคิดเกิดขึ้นเมื่อเขาหันมาขายภาพเปลือยหญิงสาว

ในช่วงทศวรรษ 1950 นี้เช่นกันที่กระบวนการสร้างชาติ สร้างสำนึกร่วมเหนือดินแดนที่เป็นรูปธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางรัฐกับพื้นที่เกาะรอบนอกได้ถูกตั้งคำถามและปรากฏเป็นการนำเสนอบางมิติใหม่ในงานวรรณกรรม สถานที่ซึ่งโอบอุ้มเรื่องราวแห่งใหม่ๆ ถูกเขียนถึง นักประพันธ์จำนวนหนึ่งเขียนถึงสถานที่ภูมิภาครอบนอกโดยใช้มุมมองจากเมือง ซึ่งบางครั้งโดยสะท้อนภาวะ

แปลกแยกอันเป็นปรากฏการณ์ร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในสังคมอินโดนีเซีย ในเรื่องสั้น “Ibu Pergi ke Sorga” (แม่ล่องลับสู่สรวงสวรรค์, 1956) โดยสิเตอร์ สิตูมอริง นักประพันธ์ผู้มีพื้นเพมาจากเกาะสุมาตราและเคยได้ไปใช้ชีวิตทั้งที่ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษ 1950 ได้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลปรัชญาอัตถิภาวะนิยม (existentialism) และผลงานของอัลแบร์ กามูส์ จากเรื่องราวตัวละครเดินทางหวนคืนหมู่บ้านในหุบเขาห่างไกลเพื่อร่วมงานมารดา ตัวละครผู้บรรยายเรื่องรู้สึกแปลกแยกต่อหมู่บ้านที่ยากไร้ด้านหลังแห่งนั้น กระทั่งการที่มารดาได้เสียชีวิตลงก็หาได้ส่งผลประการใดต่อความรู้สึกของเขา เมื่อบาทหลวงบอกแก่เขาว่าวิญญาณของมารดาได้สถิตอยู่บนสรวงสวรรค์ ที่เขารู้สึกก็เพียงแต่ความเปล่าเปลี่ยวและไร้ความหมาย

ในช่วงกลางทศวรรษ 1950 สถานการณ์ทางการเมืองของอินโดนีเซียทวีความตึงเครียดและหมิ่นเหม่ต่อภาวะไร้เสถียรภาพของรัฐบาลประธานาธิบดีซูการ์โนเสนอระบบการเมืองใหม่ที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบชี้นำ (Guided Democracy)

ในปี 1957 ระบบดังกล่าวนี้สถาปนาประธานาธิบดีในฐานะศูนย์กลางอำนาจอย่างแท้จริงภายใต้การถ่วงดุลอำนาจระหว่างทหารฝ่ายขวาในกองทัพและพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (Partai Komunis Indonesia PKI) ดูเหมือนว่าซูการ์โนจะเอียงเข้าหาเป็นพันธมิตรกับฝ่ายหลังมากยิ่งขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะเมื่อบรรยายภาคฤดูร้อนของสงครามเย็นยิ่งกลายเป็นความรุนแรงและซูการ์โนตั้งตนเป็นปฏิปักษ์กับมหาอำนาจฝ่ายโลกเสรี ประชาธิปไตยอย่างชัดเจน การเมืองสองขั้วอำนาจแสดงออกเช่นกันในวงการวรรณกรรมและเรื่องสั้น กระนั้น ข้อสังเกตที่น่าสนใจนั้นคือว่า ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักประพันธ์ที่เห็นด้วยกับแนวทางขององค์กรวรรณกรรมที่ผูกพันกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย

อย่างสถาบันวัฒนธรรมประชาชน (Lembaga Kebudayaan Rakyat Lekra) หรือกลุ่มที่ต่อต้านต่างก็เขียนงานวรรณกรรมในประเด็นที่แทบจะไม่ว่ากัน คือ ความทุกข์ยาก วิถีบุรุษของมวลชน ความสำคัญของประวัติศาสตร์ ความจริง และความยุติธรรม

เรื่องสั้นอินโดนีเซียภายใต้ยุค “ระบิเยบใหม่”

การเมืองภายในของอินโดนีเซียเข้าสู่ภาวะปั่นป่วนวุ่นวายอย่างที่สุดในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ศูนย์กลางสำคัญของความขัดแย้งอยู่ที่พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียและกลุ่มอุดมการณ์ฝ่ายขวามุสลิม โดยเฉพาะในกองทัพอินโดนีเซีย จุดแตกหักเกิดขึ้นหลังการก่อการกำเริบที่ล้มเหลวในคืนวันที่ 30 กันยายนต่อเนื่องถึงวันที่ 1 ตุลาคม ปี 1965 กองทัพอินโดนีเซียกล่าวหาว่ากบฏนายทหารดังกล่าวซึ่งเรียกขานกันในชื่อ “ขบวนการ 30 กันยายน” ได้รับการสนับสนุนและวางแผนการโดยพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย กระบวนการกวาดล้างคอมมิวนิสต์นำโดยกองทัพ องค์กรพลเรือนติดอาวุธที่จัดตั้งโดยกองทัพและนักการเมืองบางกลุ่ม รวมถึงบางกลุ่มองค์กรมุสลิม ได้ดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงปีรุ่งขึ้น

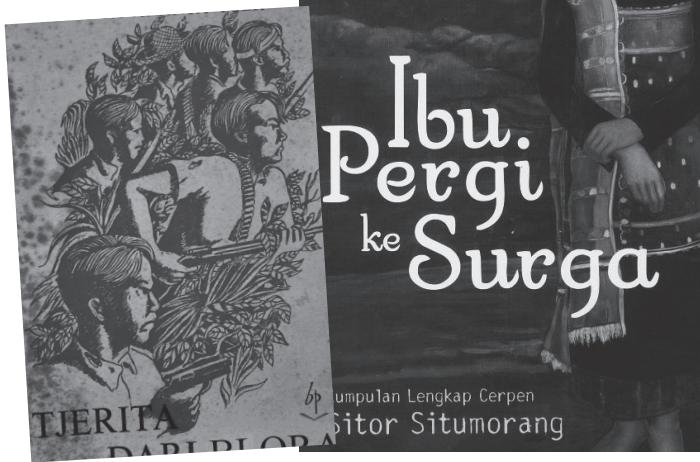
ภาวะไร้ชื่อแปเกินควบคุมบีบบังคับให้ประธานาธิบดีซูการ์โนต้องถ่ายโอนอำนาจจัดการปัญหาให้แก่นายพลซูฮาร์โตในเดือนมีนาคม 1966 กระทั่งปีถัดมา ประธานาธิบดีถูกปลดจากตำแหน่งโดยรัฐสภา นายพลซูฮาร์โตได้รับการแต่งตั้งเป็นรักษาการประธานาธิบดี ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีคนที่สองของอินโดนีเซียอย่างเป็นทางการในเดือนมีนาคม 1968 ยุค “ระบิเยบใหม่” จึงได้ถือกำเนิดขึ้นด้วยเป้าหมายที่ประกาศว่าจะฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจที่ล่มสลายไปในยุค “ระบิเยบเก่า” และสร้างเสถียรภาพกับความสงบเรียบร้อยในสังคม

กระนั้นก็ด้วยวิธีการปกครองแบบอำนาจนิยมที่ขยับล้ำ
เส้นสู่เผด็จการยาวนานสามทศวรรษนับแต่นั้นมา

วงการวรรณกรรมอินโดนีเซียเปลี่ยนแปลง
ขนานใหญ่ภายใต้บริบทใหม่ดังกล่าวนี้ พร้อมๆ กับ
การประกาศให้พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียเป็น
องค์กรนอกกฎหมาย นักประพันธ์ฝ่ายซ้าย ผู้ที่เคย
สนับสนุนชุกการโนอย่างแข็งขัน และบุคคลที่ถูกมอง
ว่าเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลจำนวนไม่น้อยถูกกวาดล้าง
จับกุมคุมขัง หนังสือจำนวนมากถูกสั่งห้ามเผยแพร่
วรรณกรรมในแนวทางสังคมนิยม-สังคมนิยมแท้จะ
หายไปจากวงการอย่างสิ้นเชิง กระนั้น ภายใต้เงื่อนไข
เช่นนี้ แนวทางและประเด็นใหม่ๆ ในวรรณกรรม
อินโดนีเซียก็ถือกำเนิดเป็นกลุ่มก้อนด้วยเช่นกัน
กระแสหนึ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างสูงคือผลงานของ
ประพันธ์ที่รื้อฟื้นจารีตวัฒนธรรมให้ขึ้นมาเป็นองค์
ประกอบสำคัญของชาตินิยมอินโดนีเซีย ชาตินิยม
ดังวั้นแตกต่างไปจากการขบคิดถึงความเป็นชาติ
ในผลงานของปราโมทยา อนันตา ตูร์ ซึ่งอ้างอิงถึง
คุณค่าอันเป็นสากลเป็นสำคัญ

ผลงานเรื่องสั้นที่สามารถเป็นตัวแทนของ
กระแสเด่นดังกล่าวในวรรณกรรมอินโดนีเซียยุค
ระเบียบใหม่ คือ ผลงานของอุมาร์ คายัม โดยเฉพาะ
จากเรื่อง “Bawuk” (บาวุก, 1975) ในเรื่องสั้น
ขนาดยาวเรื่องนี้ อุมาร์ คายัมได้เข้าไปแตะประเด็น
การเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นประเด็นที่
ละเอียดอ่อนอย่างยิ่งในช่วงเวลาดังกล่าว บาวุกใน
เรื่องเป็นบุตรสาวในตระกูลชาวชวาปรียายี (ชนชั้น
เจ้านาย-ขุนนางชั้นสูงเดิม) ในขณะที่เหล่าบุตรชาย
และบุตรเขยของครอบครัวนี้ล้วนถือตำแหน่งสำคัญ
ในวงราชการ ทหาร และวงวิชาการ บาวุกกลับไป
แต่งงานกับฮาซัน ซึ่งเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์
เธอทิ้งครอบครัวไป ก่อนจะกลับมาเพื่อฝากลูกสอง
คนให้มารดาดูแล บาวุกอธิบายต่อสมาชิกใน
ครอบครัวว่าเธอพยายามเสาะหาตัวสามีที่อาจไป

ร่วมต่อสู้กับพรรคฯ ซึ่งตอนนั้นต้องเคลื่อนไหวใต้ดิน
และกำลังต้านทานการรุกรานจากกองทัพ เธอ
หายไปจากบ้านอีกครั้งหนึ่ง กระทั่งต่อมา มารดาได้
อ่านข่าวกองกำลังทหารสามารถเข้าโจมตีฐานที่มั่น
ของพรรคคอมมิวนิสต์ ฮาซันเสียชีวิตจากการปะทะ
แต่ไม่มีข่าวคราวใดๆ เกี่ยวกับบุตรสาวอีกเลย

แม้ว่าจะกล่าวถึงเหตุการณ์ร่วมสมัย แต่เรื่องสั้น
เรื่องนี้เน้นย้ำความลึกซึ้งดึกดำของวัฒนธรรมชวา
ออกมาอย่างเด่นชัด ทั้งบาวุกและมารดาเป็น
ตัวละครที่เชื่อตรงศรัทธาต่อผู้เป็นสามี อย่างถึงที่สุด
แม้ว่าสามีนั้นจะทำตัวบกพร่องมากเพียงใด เช่น
เดียวกับการที่เธอต้องอยู่เคียงข้างสามีซึ่งทำให้เธอ
จำต้องเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ได้ถูกเปรียบเปรย
กับการโน ตัวละครเด่นในวาทย์ชวาที่ถ่ายทอดเรื่อง
ราวจากมหากาพย์มหาภารตะ ความว่า การโนได้
ให้คำสัตย์สาบานที่จะร่วมรบกับผู้ที่มีพระคุณ แม้ว่า
จะตระหนักดีถึงความชั่วร้ายของผู้มีพระคุณนั้น
และรู้ความจริงว่าตัวเขาเองเกิดในตระกูลฝ่ายดีที่
กำลังรบพุ่งด้วย การโนยังคงยึดมั่นในคำสาบานที่
เคยลั่นออกไป

อีกหนึ่งกระแสสำคัญในวรรณกรรมอินโดนีเซีย
ที่เบ่งบานอย่างน่าตื่นตาตื่นใจจากช่วงปลายทศวรรษ
1960 คือวรรณกรรมแนวทดลอง โดยเฉพาะใน
กลุ่มเหนือจริง (surrealism) นักประพันธ์คนสำคัญ

ที่สร้างสรรค์ผลงานแนวทางนี้ในยุคระเบียบใหม่ คือ ดานาร์โต เช่นเดียวกับอุมาร์ คายัม ดานาร์โตใช้ตัวละครและเหตุการณ์ในวาทกรรม รวมถึงตำนานท้องถิ่นของชาว เป็นวัตถุดิบและแรงบันดาลใจในการเขียนเรื่องสั้นแนวเหนือจริงหลายเรื่อง เช่น ในเรื่องสั้น “Nostalgia” (อวรณ์, 1974) ซึ่งอ้างอิงมหากาพย์ช่วงเหตุการณ์ลี้ภัยของอิมมานูเอลบุตรชายของออรุณ ดานาร์โตไม่ได้นำวัตถุดิบนี้มาใช้เพื่อเล่าซ้ำในรูปแบบใหม่ หรือเพื่ออุปมาอุปไมยกับสถานการณ์ทางการเมือง หากแต่นำไปสู่การตีความขบคิดลึกซึ้งขึ้นต่อวัฒนธรรมชวานันเอง

นับจากช่วงปลายทศวรรษ 1970 กระแสความคิดระลอกใหม่ๆ เช่น การเรียกร้องประชาธิปไตย การเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรทางสังคม หรือกระทั่งกระแสการฟื้นฟูอิสลาม ได้เริ่มแสดงตนเห็นชัดขึ้นในอินโดนีเซีย รัฐบาลยุคระเบียบใหม่ตอบสนองต่อพลวัตดังกล่าวเหล่านี้ด้วยการมองว่าเป็นสิ่งคุกคามเสถียรภาพของรัฐบาล สร้างความปั่นป่วนในสังคม และขัดแย้งกับหลักการความเป็นชาติของอินโดนีเซีย ปรเพณีคือการเพิ่มระดับควบคุมการแสดงความคิดเห็นและแสดงออกต่อสาธารณะ ผลกระทบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อวงการเรื่องสั้นอินโดนีเซีย คือ ภาพรวมเรื่องสั้นที่โดยส่วนใหญ่ให้ค่าแก่ความบันเทิงมากกว่าจะตั้งคำถามที่ลึกซึ้งต่อความเป็นมนุษย์ หรือสถานการณ์ต่างๆ ที่ดำเนินอยู่ อย่างไรก็ตาม ผลงานเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งในช่วงท้ายของยุคระเบียบใหม่หาทางออกจากเงื่อนไขอันรัดกุมด้วยการใช้สัญลักษณ์และแฟนตาซีในการพูดถึงสังคมอินโดนีเซีย เรื่องสั้นของเชอโน กูมิรา อาจีตาร์มาเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ใช้วิธีการดังกล่าวนี้ เช่น ในเรื่อง “Sakti Mata” (ตาวีเศษ / พยาน, 1994) ซึ่งเล่าเหตุการณ์สืบพยานในศาล ความโกลาหลบังเกิดขึ้นเมื่อพยานที่ปรากฏตัวเพื่อขึ้นให้การนั้นถูกควักนัยน์ตาออกจากเบ้าทั้งสองและเลือดยังพุ่งไหล

ร่วง อาจีตาร์มาแล้วเรื่องราวพลิกผันนี้เพื่อตั้งคำถามต่อความยุติธรรมและศีลธรรมในกรณีการรุกรานและสังหารหมู่ที่อินโดนีเซียกระทำต่อติมอร์ตะวันออก

ส่งท้าย: เรื่องสั้นอินโดนีเซียยุคปฏิรูป

หลังการชุมนุมประท้วงและจลาจลครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของอินโดนีเซีย ประธานาธิบดีซูฮาร์โตถูกกดดันให้ลงจากตำแหน่งในเดือนพฤษภาคม ปี 1998 ผ่านช่วงเวลาสามทศวรรษ ในที่สุดยุคระเบียบใหม่ก็สิ้นสุดลงและแทบจะในเวลาเดียวกัน คือการเริ่มต้นขึ้นของยุคปฏิรูป (Reformasi) ที่เต็มไปด้วยความคาดหวังสิทธิเสรีภาพและความเป็นประชาธิปไตยคือหัวใจสำคัญหนึ่งของการปฏิรูปในอินโดนีเซีย เกือบทั้งหมดของวิธีการใช้อำนาจอรัฐเพื่อควบคุมและจำกัดเสรีภาพของสื่อสารมวลชนได้ถูกยกเลิก วรรณกรรมอินโดนีเซียแทบทุกแขนงเปิดเส้นทางใหม่ไปสู่ประเด็นเนื้อหา และทดลองวิธีการนำเสนออย่างคึกคัก หนึ่งในสีสันจัดจ้านที่สุดของวรรณกรรมยุคปฏิรูปนี้คือการปรากฏขึ้นในระดับกระแสใหญ่ของนักเขียนสตรีรุ่นใหม่ กับผลงานที่ทั้งท้าทาย ทดลอง และบุกเบิกไปสู่ปริณทลใหม่ทางวรรณกรรม

ท่ามกลางผลงานที่น่าสนใจเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างที่ดีของหมุดหมายใหม่ในช่วงสมัยนี้ คือ ผลงานเรื่องสั้นของโอกา รุสมินี นักเขียนสตรีผู้มีพื้นเพจากวรรณะพราหมณ์อันเป็นวรรณะสูงในสังคมบาห์ลี รุสมินีเขียนงานหลายต่อหลายชิ้นโดยใช้บาห์ลีเป็นท้องเรื่อง

ในด้านหนึ่งแล้ว นิสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ที่วรรณกรรมอินโดนีเซียได้ย้ายบริบทของเรื่องไปสู่สังคมภูมิภาคอื่นที่พ้นไปจากศูนย์กลางที่จาการ์ตา ในความหมายของการเป็นศูนย์กลางใหม่โดยตัวเอง ปรากฏการณ์ดังว่ันเกิดขึ้นอย่างตระหนักได้ตั้งแต่

ช่วงกลางทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา แต่ยิ่งเห็นนัยสำคัญมากขึ้นในช่วงยุคปฏิรูป

ในกรณีของรูสมินี แม้จะเขียนถึงบาหลี่ แต่ก็ด้วยการมองสังคมและวัฒนธรรมบาหลี่นั้นด้วย สายตาวិพากษ์เป็นอย่างสูง เช่นในเรื่องสั้น “Cenana” (เชอนานา, 2001) ซึ่งเล่าเรื่องของหญิงสาวสองคน คือ เชอนานากับอิดา อายุ ปู่ตุ สี่วี ผู้เป็นแม่สามี เชอนานาเป็นนักเดินรำที่ถูกบูชาขึ้นใจ ทั้งสองจำต้องแต่งงานเป็นคู่สามีภรรยา ในความเป็นจริงแล้ว ปู่จ่านั้นเป็นเพียงบุตรบุญธรรมของสี่วี โดยตัวสี่วี เองนั้นเกิดในตระกูลผู้ดีของสังคมบาหลี่ เธอเป็นหญิงม่ายและถูกขับออกจากตระกูล แต่ก็สามารถประสบความสำเร็จทางธุรกิจที่ผลักดันให้เธอมีสถานะทางสังคมสูงกว่าที่ตระกูลผู้ดีเคยให้ได้ ความสัมพันธ์อันเกินกว่ามารดาและบุตรบุญธรรม ระหว่างสี่วีกับปู่จ่าถูกเล่าขนานกับเรื่องราวของเคน

อาร์อ็อก มหาโจรจากกำเนิดลูกชวานาผู้ซึ่งในเวลาต่อมาได้ขึ้นครองบัลลังก์และสถาปนาอาณาจักรสิงหะสาหรือนเกรียงไกรบนเกาะชวา โดยเฉพาะต่อเหตุการณ์ที่เคน อาร์อ็อกลักพาตัวและเข้าครอบครองเคน เดเดส หญิงสูงศักดิ์ผู้มีสามีอยู่ก่อนแล้ว “Cenana” เป็นเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นอำนาจจารีต วัฒนธรรมบาหลี่ที่ด้านหนึ่งเมื่องมลัง แต่อีกด้านหนึ่งได้กระทำต่อสตรี พร้อมกันนั้นคือการตีแผ่ความอ่อนแอของจารีตเดิมเมื่อต้องอยู่ในโลกสมัยใหม่ที่พลังทางเศรษฐกิจได้กลายเป็นช่องทางใหม่แห่งสถานะและความสำเร็จ เรื่องสั้นแนวเฟมินิสต์เรื่องนี้จึงโดดเด่นด้วยการดำรงอยู่คู่กันระหว่างวิธีคิดแบบสมัยใหม่กับจารีตวัฒนธรรมที่ลุ่มลึก ลักษณะดังกล่าวนี้สามารถสะท้อนให้เห็นภาพใหญ่ของยุคสมัยแห่งการปฏิรูปในอินโดนีเซียได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

*** **หมายเหตุ:** ถอดความหลักจาก Aveling, Harry. “Some Landmarks in the Development of the Indonesian Short Story.” In *Modern Short Fiction of Southeast Asia: A Literary History*, edited by T.S. Yamada, pp. 243-270. Ann Arbor: Association for Asian Studies, 2009.

เอกสารอ้างอิง

Balfas, M. “Modern Indonesian Literature in Brief.” In *Handbuch der Orientalistik: Dritte abteilung, Indonesien, Malaysia und Die Philippinen*, edited by H. Kähler, pp. 41-116. Leiden, Netherlands: E. J. Brill, 1976.

Hoadley, Anna-Greta Nilsson. *Indonesian Literature vs. New Order Orthodoxy: The Aftermath of 1965-1966*. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies Press, 2005.

Ricklefs, M.C. *A History of Modern Indonesia since C. 1200*, 4th Edition. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008.

Suryadinata, Leo. “From Peranakan Chinese Literature to Indonesian Literature: A Preliminary Study.” In *Chinese Adaptation and Diversity: Essays on Society and Literature in Indonesia, Malaysia & Singapore*, edited by Leo Suryadinata, pp. 101-19. Singapore: Singapore University Press, 1993.

Teeuw, A. “The Impact of Balai Pustaka on Modern Indonesian Literature.” *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 35, 1 (1972): 111-27.

Vickers, Adrian. *A History of Modern Indonesia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

